

KÜÇÜK BİR ANI'NIN BÜYÜK BİR İZİ DEVLET KONSERVATUVARI'NIN "KAMP ATEŞİ"

Prof. Dr. Melâhat ÖZGÜ

Ulusal yaşantımız olan Cumhuriyetimizi kutlarken, utkunun mutlu anılarını sıralamaktan kendimizi alamıyoruz; çünkü bu yaşantı hepimize kişilik vermiş, güven sağlamış, övünç kapılarını açmıştır. Bu yaşantının ellinci yıl dönümünde, gözlerimiz, ister istemez kaynaklarına çevriliyor; bunlar da bizim ne kadar zorluklar içinden geçtiğimizi neleri yenmiş ve neler başarmış olduğumuzu gösteriyor. Her birine göz gezdirirken, önemli önemsiz demeden olaylar bilinçleniyor, sonunda da burçlarına bayraklar dikiliyor. Yıl dönümlerinde bu bayraklar yenileniyor, bu yenilenme ile güven duygumuz yoğunlaşıyor. Ulusal yaşantı olarak kutladığımız bu yıl, tam yarım yüzyılı geçmiş oluyor. Ulusumuzun dirilişi, kendine gelişi, varlığını yaşayış anlarını tarihe geçirmiş birer simgesi olmuştur. Bu simgeler arasında tiyatro yaşantılarımız da vardır. Bunları değerlendirmekle, gelecek kuşakların değer yargılarının özümsemelerini sağlamak, akıp gelen kuşakların yollarını aydınlatmak görevimiz oluyor.

Cumhuriyet yıllarında, Türk tiyatrosunun kökten bir gelişmeğe doğru güçlü adımlar attığı bir gerçektir. İstanbul "Şehir Tiyatrosu"nun kuruluş ve çalışmalarından sonra Ankara "Devlet Konservatuarı" Tiyatro ve Opera Bölümleri'nin kuruluş ve çalışmaları Cumhuriyet devrinin eseridir (1936). Bugün, bir tiyatromuz var. Erkek kadın sanatçılarımız var. Sahnelerimizde yerli müdürlerimiz var. Oyunları yerli rejisörler sahnelemede, sahneleri yerli donatımcılar donatmakta, ışıkları yerli ışıkçılarımız aydınlatmaktadır. Tiyatro konusunu da, bir bilim dalı olarak üniversiteye soktu Cumhuriyet. Tiyatro Kürsüsü, bütün bu konularda öğretim yapıyor, Tiyatro Enstitüsü, eski ve yeni çağların tiyatromuzu araştırıyor, bulduğu gerçekleri değerlendirmeğe çalışıyor, bilimsel yöntemlerle de kitaplarında sergiliyor¹. Önümde

¹ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: İrfan Şahinbaş *İngiliz Tiyatrosu Tarihi*, cilt 1: *Tiyatronun Gelişmesi*, sayı: 61/1. -Semahat Turan-Behire Abacıoğlu: *Tiyatro*

bugüne değin hiç el atılmamış, Devlet Tiyatrosunun ilk sanatçılarının düzenledikleri mavi yapraklar var, “*Kamp Ateşi*” başlığını taşıyor². Henüz çocuk yaştaki sanatçıların ilk sanat ateşi idi bu; içlerinde yan-yordu onların bu ateşi’ simgesini de “meşale”de bulmuşlar ve ilk yapraklarına koymuşlardı; altında şu sözler vardı:

“*Biz insanlar, bilmeden her şeyi kendimiz yaratır ve gene kendimiz mahvederiz!*”

İmza: Mahir Canova

Ben ise tersini söyleyeceğim:

“Biz, her şeyi bilerek yaratır, bilerek mahvederiz!”.

Atatürk, yeni bir Türkiye, bir Türkiye Cumhuriyeti yaratırken ne istediğini biliyordu; yurdunu her alanda çağdaş ileri ulusların uygarlık düzeyine çıkartmak, yeni bir Türkiye kurmak istiyordu. Devrimlerini bunun için yaptı, Cumhuriyeti bunun için kurdu, yönetimi kanunlarla bunun için değiştirdi. Kurumlar birbiri ardından yükseldi; çağdaş yöntemlerle her biri çalışmağa başladı. Yaşam da koşullarını değiştirdi. Sıra ruh ve kafaya gelmişti. Bunun için de eğitim, öğretim gerekti. İlk okuldan Üniversiteye dek öğretim yeni yollar bulmağa çalıştı; kendisini dinin bağlarından kurtardı. Bilgiler, genç kafalara tıka basa değil de, “araştırma” anlayışı içinde verilmeğe başlandı. Düşünceye önem verildi. Dil ve harfler, Arapçanın boyunduruğunu kırdı, konuşma ve yazma dili Farsçayı da bıraktı ve Türk dilinin kaynağına döndü; alışkanlıkları yendi; bu yeniliş ile beğenileri yenilendi. Plastik sanatlar, musiki, şiir derken sıra tiyatroya geldi. İlk tiyatroların beşiği olan uygar topraklar üzerinde oturuyorduk. Deniz kıyılarında, orman eteklerinde, binlerce kişi alan eski tiyatroların yıkıntıları arasında, bu yıkıntıların basamaklarından oyun sevinci tütüyordu. Anadolu tiyatronun beşiğinde. Tiyatro, bu topraklarda doğdu, bu topraklarda büyüdü. Bunun için işte Cumhuriyet tiyatroyu geride bırakamazdı.

Bibliografyası (1928– 1959), sayı: 1, Ankara 1961.– Seveda Şener: *Musahipzade Celâl ve Tiyatrosu*, sayı: 146/2, Ankara 1963–Tiyatro Kürsüsü Öğretim Üyeleri: *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, sayı: 1–3, Ankara 1970–1972.– Özdemir Nutku: *Darülbedayi*’nin *Elli Yılı*, sayı 191, Ankara 1969. Özdemir Nutku: *Dünya Tiyatrosu Tarihi* 2 cilt, sayı 207, Ankara 1971–1972.– Seveda Şener: *Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlâk, Ekonomi, Kültür Sorunları* (1923–1970), sayı: 208, Ankara 1971. Seveda Şener: *Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan*” (1923–1972), sayı: 226, Ankara 1972.

² Aslı: Ankara Devlet Konservatuvarı Kitaplığında. Bir ikinci nüshası da bende.

Muhakkak olan bir şey varsa, Türk tiyatrosuna yeni tohumlar Cumhuriyet devrinde atılmıştı. Gerçi ondan önce bir tiyatromuz yok değildi, ama yaşamı çok üzüntülü idi. Zaman zaman İstibdat'ın hışmına uğruyor, sanatçıları dağılıyor, yazarları sürülüyor ve bir gecede yıkılıveriyordu. Sonra gene zaman oluyor, kendi kendine diriliyor, dilsiz, düzensiz, dekorsuz, hattâ kadınsız, sırf yaşamak kaygısıyla sürünüyor. Onun bu karanlık günlerinde, koruyucuları olduysa da hep kuşku altında kaldılar. Ruh özgürlüğü isteyen bir sanat, İstibdat devrinde gelişemedi. Meşrutiyet devrinde bu alanda hevesliler gün ışığına çıktılarsa da, uzun süre birarada duramadılar, dağıldılar; dağılmasaydılar da gene bir şey yapamıyacaklardı; çünkü özgürlük, gerçi vardı ama, kadın henüz kölelikten kurtulamamıştı. Onun kapkara peçesinin altında hapsolan yüzünü görmek, sesini işitmek "namahrem"e haramdı. Atatürk işte bu köhne düşünceleri yıktı ve yepyeni bir yaşam alanı açtı. Aydın Türk kadını, prüssüz söyleyişi ve tertemiz sesiyle sahneye çıktığı anda Türk Tiyatrosu gerçek varlığını ortaya koydu.

Yıl 1930. İstanbul "Darülbedayi" sanatçıları "Yeni Türk Ocağı" binasını açmak üzere Nisan ayında Ankara'ya gelmişler, repertuvarlarında "Hamlet", "Mürâi", "Muhayyel Hasta" gibi klasiklerle, Alman, Fransız çağdaş oyunlar getirmişlerdi. Atatürk, bu oyunları seyretmiş, sonra da Muhsin Ertuğrul başta olmak üzere, bütün sanatçıları Marmara Köşküne çağırılmış, onları ağırlamış, oyunlarını övmüş ve şöyle söylemiş:

*"Siz, benim tâ ateşemiliterlik çağımdan beri memleketimizde görmeği candan özlediğim bir hayali gerçekleştirdiniz. Böylesine birbirine bağlı bir sanat topluluğunu kendi imkânlarınızla hazırlayıp bize getirdiniz, gösterdiniz"*³.

Sonra da, sözlerini çevresindekilere yönelterek, ders verircesine şöyle demiş:

*"Efendiler... Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hattâ Reiscumhur olabilirsiniz. Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim!"*⁴.

Bunu söylemekle de sanatın edimsel, yalnız çalışmakla elde edilmediğini, büyük sanatçı, kişiliğini kazanmak için sanatçı olarak da doğ-

³ Muhsin Ertuğrul: *Bir Dönüm Gecesi* Cumhuriyet, 14 Nisan 1963.

⁴ Muhsin Ertuğrul: *Bir Dönüm Gecesi*, Cumhuriyet, 14 Nisan 1963.

mak gerektiğini anlatmak istemiştir Atatürk. Onun sözleri, bugünkü düzeye ulaşan tiyatromuz için çok özendirici olmuş, aynı zamanda da, hepimizi "sanatçı" kavramı üzerinde düşündürmüştür.

Sanatçının gerçekten sanata karşı doğuştan bir yeteneği olması, estetik bir doğası olması demektir. "Estetik" kavramını, Almanya'da hocam olan Eduard Spranger, derslerinde kısaca: *geformter Eindruck Ausdruck* diye tanıtlamıştı⁵. Bu tanıtlamada da üç an vardır:

1. Gerçekteki somutlar, içi etkilemesi ya da hayalde yaratılanların duygulandırılıp ruhda yaşatılması..
2. İçte alınanların ya da hayalde yaratılanların somut malzeme olarak dışarıya verilmesi..
3. İçte girip dışa çıkanın bir anlamla vurgulanıp biçim alması ki nesne ile özne öğeleri arasında bir denge ile, bir uyumla ortaya çıkması oluyor..

İşte sanatçının bu üç anı geçirebilecek: iç ritminden dış ritmini, iç çizgisinden dış biçimini, iç uyumundan dış seslerini yaratabilecek yeteneği olmalıdır. Bu yetenek, doğuştan var olabilir ama, varlığının keşfedilmesi, keşfedildiğinde de uyandırılıp geliştirilmesi gerekir.

Her alanda olduğu gibi, tiyatrodada da daha iyiye ve daha güzele varmak, ancak bilimsel eğitim ve öğretimle olabilir: Bunun için de gelecekteki Türk tiyatrosunun sağlam temeller üzerine kurulması zorunlu idi. Yeni Türkiye'yi yaratan Atatürk, tiyatrosu, operası, balesi olmayan bir ulusun, uygar uluslar arasında yeri olmayacağını, bu sanatların da ancak batılı bir anlayış ve batılı bir çalışma sistemi içinde doğup gelişebileceklerini bildiği için, tiyatro alanına da eğildi. Sahne sanatçılarında söylediği sözler, bu alanda da bir devrim yapılmasını istediği ve devletin bu sanat alanını da desteklemesi gerektiği bir yönerge olmuştur. Onun bu yönergesi üzerine bir Konservatuvar kurmak için çalışmalara başlandı.

Yıl 1934. Almanya'da yüksek öğretimini bitirerek yurduma döndüğümde Erenköy Lisesinde çok saydığım ve sevdiğim Edebiyat öğretmenim Reşat Nuri Güntekin, Millî Eğitim Müfettişi bulunuyordu. Onun Başkanlığa bir "Temsil Akademisi"nin kurulması için rapor verdiği söyleniyordu. Raporunda, Fransa, Almanya, Rusya, tiyatro öğrencisi yetiştirme tarzlarına kısaca işaret ettikten sonra, şöyle de- niyordu:

⁵ E. Spranger: *Lebensformen*, Max Niemeyer Verlag, Halle (Saale), *Der ästhetische Mensch*.

"Kız ve Erkek öğrencinin birarada, bunların her birinden istek ve yeteneklerine göre, sahne sanatçısından makyajcı ve aksesuarcıya değin tiyatrodaki faydalanmak üzere yetişmeleri gerekir. Böylelikle, ayrı ayrı kimseler değil, âdeta bir tiyatro topluluğu birden yetiştirilmiş olur. Okulun amacı, edebiyat ve tiyatroyu iyice anlamış kültürlü sahne sanatçısı yetiştirmektir. Onun için, Avrupa'daki öğrenciden görgü, öğretim bakımından çok ayrımlı olan öğrencilerimizi seçerken, çok dikkatli davranarak, en iyilerini seçmenin ve bunlara iyi bir edebiyat, dil ve tiyatro eğitimi vermenin bizim için zorunlu olduğu düşüncesindeyim.... Tiyatromuzun yıllardan bu yana ilerleyememesini, bir kaç ayı tutulacak olursa, sahne sanatçılarımızın oynadıkları yüksekçe bir eserin ruhunu kavramalarına, bir tip ve karakteri anlayıp ifade etmelerine olanak olmamasındadır" 6).

Okulun yönetiminde esas öğrenim öğelerini de şöyle saymakta idi:

"Yapılacak iş, öğrenciyi alırken gerek öğretim, gerekse yetenek ve bedeni yetenek bakımından iyi seçmektir: Okutulacak ders, en çok edebiyat olmalıdır. Sahne sanatçısı için ilk erdem, eseri anlamak, sonra ona gereken ses ve telefüzle okutmaktır. Jest ve mimik bundan sonra kendiliğinden gelecek şeylerdir. İkinci önemli ders de tiyatro dersidir. Bu dersin mahiyeti muhtelif dünya şaheserlerinin en karakteristiklerini öğrenciye sınıfta kitap gibi okutarak ruhlarını anlatmaktan ibarettir. Öğrencinin tiyatro kültürünün temel taşı bu çeşit okumalar verir. Çocuklar, tiyatronun gerçek anlamını bundan sonra öğrenecekleri gibi, çeşitli neveler ve temaşa tarihi hakkındaki nazari bilgileri de bundan çıkaracaktır. Öğrencinin uyarılma derslerine gelince, bu da hemen her yanda yapıldığı gibi okulun sahnesinde öğrenciye durmadan oyun hazırlatmaktır. –Öğrenci arasıra sınavdan geçmeli ve sahne sanatçılığında başarılı olmayacağı görülenler, dekorcu, makinist sınıflarına verilmelidir. Bu suretle tiyatronun bir çok önemli işçileri gene kendi aralarından yetişecektir.–Bu esas öğrenim yanında faydalı olan dersler: tarih, beden terbiyesi, bedî dans, kostüm ve kıyafet tarihi, jest, mimik gibi şeylerin, müessesenin tam gelişmesinden sonra düşünülecek şeyler olduğuna inanmıştır." 7).

⁶ Vekillik, 22/II/1934 tarih ve 90126 sayılı yazı. (Bkz. *Güzel Sanatlar*" Mf.V. sayı 3, s. 57.

⁷ Vekillik, 22/II/1934 tarih ve 90126 sayılı yazı. (Bkz. *Güzel Sanatlar* Mf.V, sayı 3, s. 57.

Aydın ve bilgili bir edebiyatçı olarak tanınmış, aynı zamanda da tiyatro ile uzun yıllar uğraşmış, tiyatronun yurddaki gidişini yakından izlemiş, duraklama nedenlerini içinden bilen biri olarak Reşat Nuri Güntekin'in raporu kabul edilmiş olacak ki, çok sürmeden, o zamanın Maarif Vekili olan Hikmet Bayur, bir kanun taslağı hazırlatarak büyük Millet Meclisine götürdü. Büyük Millet Meclisinden de "Millî Musiki ve Temsil Akademisinin Teşkilat Kanunu" adı altında çıktı (25 Haziran 1934). Bu kanunun birinci maddesinde ülkü ve amaç şöyle saptanmıştı:

- A. Memlekette ilmi esaslar dahilinde millî musikiyi işlemek, yükseltmek ve yaymak,
- B. Şahne temsilinin her şubesinde ehliyetli unsurlar yetiştirmek,
- C. Musiki Muallimi yetiştirmek.

Yıl 1936. "Konservatuvar" adı, henüz daha kanunla konulmadığı halde, "Maarif Vekilliği Millî Musiki ve Temsil Akademisi" olarak öğretime başlamış, ikinci yılını doldurmuş ve tatile girmişti. O zamanki "Maarif Vekâleti" Yüksek Tedrisat Bölümü'nden çağrıldım. Bu bölümün Genel müdürü Cevat Dursunoğlu idi. Almanya'da Talebe Müfettişi iken öğrenimimi yakından izlemiş, beni iyi tanıyordu; babacan bir adamdı ve Konservatuvarın kurulmasında büyük yararlıkları dokundu; şimdi de bu Konservatuvarın işlemeşi için elinden gelen çalışmaları yaptırıyordu. Bana:

"Kızım, sana bu yaz güzel bir tâtîl geçirteceğim. Seni kırk günlük bir Kampa gönderiyorum. İstanbul'a Maltepe'ye gideceksin, orada, Konservatuvar talebelerine Almanca dersi vereceksin, yabancı dillerini kuvvetlendireceksin" dedi.

Sanatçılarla beraber olmak, onlarla sanat konuları üzerinde konuşmak, henüz daha öğrenci de olsalar, benim için büyük bir kıvançtı. Hiç duraklamadan trene atladım, İstanbul-Kartal-Maltepe'sindeki Konservatuvar Kampı'nı aradım. Bana denize yakın, tek katlı, uzunca oturtulmuş tahta bir yapı gösterdiler. Bir ilkokul imiş (Res. 1), içinde kuru otların bittiği büyücek bahçesi vardı; bir kaç çam ağacı, bir kaç köşeyi gölgelendiriyor, altlarında da kız erkek, küme küme öğrenciler oturuyordu. Kızların arkalarında kalın toprak rengi ketenden, erkeklerinki ile bir örnek echauffement'a (ısıtıcı giysi) benzer giysiler vardı; ayaklarına da, altları kabaralı asker postalı giymişlerdi. Beni görünce, içlerinden biri ayağa kalktı. "Kimi arıyorsunuz?"

sorusu üzerine "Müdür Beyi görmek istiyorum dedim. Beni içeriye götürdüler. Üç kapılı uzun bir salon, kupkuru tahtalar, duvarda da levhalar: Gazi diyorki: "Ey Türk Gençliği!..." Karşıtlar içinde bir dekor. Karşıma Yardirektör Bay Turgut çıktı "Müdür Beyi görmek istiyorum" dedim. Beni yanına götürdüler. Ünlü beden eğitimi hocası Vildan Aşır'mış Müdür; beni gülerek karşıladı; sanki bana; "geldin ama, göreceğin de var" demek istiyordu.

Evet Kamp Müdürü Vildan Aşır (Savaşır); çok değerli, kültürlü, neşeli bir beden eğitimi öğretmeni idi Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Konservatuvar'da da eskrim öğretiyormuş; öğrencilerle candan konuşuyor, onlara başından geçen öyküleri anlatıyor, öykülerinden de ders alınacak sonuçlar çıkarıyor ve öğütler veriyordu. Ama, hepsini de kahkahalara boğarak sunuyordu. Böylelikle öğrencilerle çok iyi anlaşıyor, hepsi onu sayıyor, seviyor ve dinliyordu. Amacı, çocuklara kamp yaşamını tattırmaktı. Kampta, öğrenciler otuza yakın sayıda idiler. Kız erkek karışıktı.

Tiyatro Bölümün'den altı kız, öndört erkek öğrenci vardı:

İkinci sınıfta, Kızlar: Muazzez Yücesoy (İlgin / Kurtoğlu)

Melek Saltıkalp (Gün)

Nermin Elgül (Akagündüz)

Saime

Erkekler: Salih Canar

Mahir Canova

Ertuğrul İlgin

Nüzhet Şenbay

Esat Tolga

Birinci sınıfta, Kızlar: Meliha Yetilmedikler

Türkân Tangör

Erkekler: Saim İstiraçoğlu (Alpago)

Cüneyt Gökçer

Ahmet Evintan

Agâh Hün

Cahit Saffet Argıt

Talat Gözbak

Nur Bartu

Osman Nuri

Baha

Opera Bölümü'nde ise dört kız beş erkek vardı:

Kızlar: Mesude Çağlayan
Necdet Demir
Rabia Erler (Özler)
Neriman San

Erkekler: Nuri Altınok
Hüsnü Gencer
Süleyman Güler
Aydın Gün
Ruhi Su

Okulda, bir yıl, sahne ve oyunculuğu ile ilişkin esas dersleri yanında kültürlerini arttırmak üzere edebiyat, sanat ve tiyatro tarihi dersleri ile yabancı dil de okumuşlardı. Opera öğrencileri İtalyanca, tiyatro öğrencileri ise Almanca okumuşlardı Nihat Adil'den (Erkman). Ama, henüz başlangıçta idiler; tâtillerinin boş geçmemesi için bu derslerinin kuvvetlendirilmesi isteniyordu. Bunun için de güçlü bir programları vardı.

Öğrenciler, iyi sahne sanatçıları olabilmeleri için ruh ve kafa eğitimi yanında beden eğitimi de görüyorlardı. Sabahları erkenden kalkıyor, aç karnına jimnastik yapıyorlardı. Başlarında Gazi Eğitim Enstitüsü beden eğitimi öğretmenini Mehmet Bey vardı. Herkes toparlanıncaya dek, öğrenciler birbirlerine "Gün aydın" dedikten sonra topa sarılıyorlardı. Ruhi Su'nun şiiri:

*"El topları,
Bir elin öpücüklerini
Karşıda bekleyen ele götürür;
Eldivenler düşmanlığı!*

*Bebek gülüyor.
Şu yumakla oynayan
Kedinin yavrusuna bak.
Bebek gülüyor,
Yumak sokülüyor!
Şişman kız, şişman çocuk
Atıver şişmanlığı!*

*Toprakta sayım; suda sayım;;
Karıncaya bak, kuşa bak;*

*İnişi bırak, yokuşa bak!
Ve kitaptan evvel oyun
Kitaptan sonra oyun.*

....." 8

Beden eğitiminden sonra ağaçların altında kahvaltı edilirdi. Uzun masalar üzerinde, tereyağ, peynir ve recel tabakları dizilmiş, üzerlerinde arılar, vızıltıları ile sanki bizleri beklerdi. Hele bir sabah, tereyağ ile reçelli ekmeğimi ısırdıktan sonra, elimi, avucumu, içi açık bir halde, masanın üzerine koymuş, öğrencilerle bir sanat konusu üzerinde ateşli konuşurken, içlerinden biri, elime işaretle "aman hocam!" diye bağırdı. Bu bağıştan ürkererek avucumu sımsıkı kapadım, arı da içinde kalarak elimi bir güzel ısırdı. Canım yanmıştı. Kampın bir doktoru vardı ama, arandığı zaman bulunmazdı. Çocuklar amonyak almak üzere eczahaneye koştu. Arının sızısını tam bir hafta çektim. Kahvaltıdan sonra bir saat edebiyat tarihi dersi görürlerdi öğrenciler. Bunu, o sıralarda Lise edebiyat öğretmeni de "Çocuklar Şiiri"nin şairi Cevdet Kudret Solok verirdi. Edebiyat dersi bittikten sonra deniz hazırlıkları başlardı. Öğrenci ve hoca, mayosunu kapam Maltepe plajına koşar, erkek kız demeden atılırlardı.

Denize, şimdi Süreyya Plajının bulunduğu boş bir kumlukta girerdik. Kimi kıyıda yüzer, kimi de uzaklara açılırdı. Sabahları, gökyüzünün arı maviliği denize serilmişti sanki. . . saatlerce, bol bol kolaç atarak yüzdükten sonra, vakit gelince, şarkı söyleyerek kampa dönerdik. Sevinç içinde temizlenip, taranıp öğle yemeğine hazırlanırdık.

Deniz sonrası öğle yemeği pek tatlı gelirdi. Sofralar gene ağaçların altında kurulu olarak bizleri beklerdi. Yemekte, kahkahalar içinde, denizdeki serüvenler anlatılır, yenileri için planlar kurulurdu. Öğle yemeğinden sonra bir buçuk saat, uyku için ayrılmıştı. Çocuklar, uymak, hiç değilse yataklarında uzanıp dinlenmek zorunda idiler. Bu hususa en çok Kamp Müdürü Vildan Aşir, gelecekteki bu sahne sanatçılarının vücutları erkenden yorulmasın diye çok dikkat ederdi. Öğle uykusundan sonra sıra yabancı dil dersine gelirdi. Almanca'yı ben veriyordum. Çocukların bu alandaki bilgileri öylesine azdı ki, gramerin alfabelerinden başlamak zorunda kaldım. Bahçede, ağaç altına bir kara tahta kondu; önüne de sıralar dizildi. Öğle uykusundan sonra, açık havada, dallarda kuşlar ötüşürken hiç ders yapılır mıydı? Öğrenciler yal-

⁸ "Kamp Ateşi" s. 6: "Oyun". Yayın için Mahir Canova'dan izin alınmıştır.

nız oynasınlar, zıplasinlar, şarkı söylesinler, sonra da denize girsinler istiyorlardı. Nitekim akşama doğru Almanca dersinden sonra da bir denize girme saatleri vardı. Bu saatleri onlar, büyük bir özlem içinde beklerlerdi. Güneşin batışında, suların kızıl parıltıları içinden bir türlü çıkmak istemezlerdi. Derse ancak, Almanca'yı gerçekten öğrenmek isteyenler gelirdi. Çoğu kaçar ve sıralar boş kalırdı. Onları nerede, kırların hangi köşesinde arayacaktım. Bunun için zaman bile yoktu. Çaresiz, ancak gelenlere ders vermekle yetiniyordum. Sonra baktım, günler geçiyor sorumluluğum altında bulunan bu dersten, öğrencilerin çoğu hiç bir şey öğrenmeyeceklerdi. Bir söz attım ortaya: "Yabancı dil bilenler, Avrupa'ya gönderilecek" dedim. Sözümü Kamp Müdürüne de onaylattım. Aslında böyle bir şey düşünülüyor da değildi. Ondan sonra artık sıralar hiç boş kalmadı. "Avrupa" sözcüğü, Almanca okuyanları uyandırmıştı. Teneffüslerde beni hiç yalnız bırakmıyorlar, durmadan soru yağmuruna tutuyorlardı. Almanya'da tiyatrolar nasıl? Neler oynuyorlar? Nasıl oynuyorlar? Neleri gördünüz? Artık onları tiyatro damarlarından yakalamıştım. Her birine, bir yandan gördüklerimi anlatıyor, öte yandan da ellerine, Almanca dram metinleri veriyordum. Bu metinleri onlar, henüz baştan aşağıya okuyamıyorlarsa da, sözcükleri ve ufak tümceleleri çıkarabilince, terimlerin karşılıklarını bulunca seviniyorlardı. Çıkaramadıkları tümcelelerin de gramer kurallarını açıklıyordum. Bu sözcüklerden, kurallardan, konuşmalarımız dram konularına kayıyor, onlara bildiklerimi yalnız tümcelelerle Almanca olarak anlatıyor, tip ve karakterler üzerinde duruyordum. Çocukların ilgileri hep büyük dram yazarları üzerinde idi: Aiskhylos, Shakespeare, Molière, Schiller. Ertuğrul İlgün, Franz Moor rolüne aşık olmuştu; içlerinden bir kaç, Almancadan çeviri bile yapmağa başlamıştı. Goethe'nin çok dramatik bir şiiri olan "Erlkönig"i (Peri Kıralı) Mahir Canova çevirdi bu sıralarda:

"Gece rüzgârda, bu kadar geç, atla giden kim?

O, babasıdır çocuğıyle!

Taşır yavrusunu kollarında iyice,

Bastırır bağırma, ısıtır bütün kuvvetiyle.

— *Oğlum, neden bu kadar ürkerek yüzünü saklıyorsun?*

— *Baba, Peri Kıralı'nı görmüyor musun?*

Tacı ve tuğu ile Peri Kralı'nı?

— *Oğlum, o, nihayet bir sis şeridi.*

- *Sevgili çocuk, gel, gel, benimle;
Güzel oyunlar oynarım seninle;
Sahilde bazı renkli çiçekler vardır,
Vardır altın elbiseler annemde.*
- *Baba, baba, işitmiyor musun
Peri Kırallı yavaşca neler vadediyor?*
- *Sakin ol, sakin dur benim çocuğum;
Cılız yaprakların arasında rüzgâr fısıldıyor.*
- *Kibar çocuk, istemez misin gelmek benimle?
Baksınlar kızlarım sana iyice;
Onlar gece raksettirirler,
Uyuturlar seni sallıyarak, oynıyarak, ninnilerle.*
- *Baba, baba, işitmiyor musun orada,
Peri Kırallı'nın kızlarını alacakaranlıkta?*
- *Oğlum, oğlum, görüyorum çok iyi:
Yaşlı söğütlerdir gözüken bukadar kurşuni.*
- *Seni seviyorum, güzel endamındır beni böyle saran;
İstemezsen eğer, götürürüm seni zorlan.*
- *Baba, baba, yakalıyor o şimdi,
Peri Kırallı işte beni incitti.*

*Baba ürperdi; atını hızla sürüyor,
Kollarının arasında çırpınan çocuğu tutuyor,
Avluya bin zahmet ve meşakkatle varıyor,
Kollarının arasında çocuğu ölü buluyor.”⁹*

İşte en iyi derslerimi ben onlara, bu teneffüs zamanlarında verdim. Derslerde eksik kalanı, bu teneffüzlerde tamamlamağa çalıştım. Serbest konuşmalara da hemen hepsi katılıyordu.

Akşam yemeğinden sonra, karanlık basınca, öğrenciler koca bir ateş yakarlar, hepimizi bu ateşin etrafında toplarlardı: Burada saz çalarlar, şarkı söylerler, şiirler okurlar, fıkra anlatırlar, oyun oynarlar, böylelikle de hem kendilerini, hem de bizleri, aynı zamanda da bahçenin parmaklıklarına tırmanmış, kıpkırmızı yanan ateşi ve sunulan gösterileri, seyir eden Maltepe köylülerini eğlendirirlerdi. Bundan

⁹ "Kamp Ateşi" s. 8-9: Johann Wolfgang Goethe: "Peri Kırallı" Yayın için çeviricisi'nden izin alınmıştır.

tam otuzyediy yıl öncesinin Maltepe'si, bugünün modern yazlığı değil, yorgun yüzlü bir göçmen köyü idi. Eski sahiplerinin bırakıp gittikleri o güzel tahta köşkerin alt katlarında inekler, üst katlarında da keçilerle insanlar, âdeta koyunkoyuna yaşarlardı. Tiyatronun gelişi, köylüsiyle, esnafiyle şenlendirmişti köylerini.

Bir gün, kadın muavinlerinden adaşım Melâhat İstanbul'a incek ve gece gelmiyecekti. Benden, bir gece için yerine, kız bölümüne bakmamı rica etti. Kendisini Erenköy Lisesinden tanıyordum, Gerçi, benden bir sınıf küçüktü ama, görüşürdük. "Peki" dedim. Akşam olunca, hepimiz, yataklarımıza çekildik. Saat 23'ü vurdu. Kızların odasının kapısı gıcırdadı. Ayak uçlarının seslerinden, geceliklerinin hışırtılarından sokak kapısına doğru gittiklerini anladım. Ne yapacağımı düşünmeden yatağımdan fırladım, arkalarından koştum; dışarıya çıkmışlardı bile. Gece yarısı, küçücük bir köyde, genç kızların, gece yarısı yalnız başlarına dolaşmaları, henüz alışılmamış bir zamanda, onlar böyle gecelikleri içinde nereye gidebilirlerdi? Merak ve korku içinde bekledim her birini kapıda.. Ya başlarına bir kaza gelirse, diye düşünüyordum. Çok sürmedi, ayak sesleri duyuldu; hepsi, ellerinde birer kese kağıdıyla geldiler ve karşılarında beni buldular. Hiç bir şey söylemeden ellerinden kese kağıtlarını aldım sadece.. Onlar da başlarını eğerek yataklarına girdiler. Meğer, gece yarısı, yataklarında, canları üzüm istemiş... üçü birden üzüm almak üzere, gecelik entarileri içinde çarşıya inmişler, manavı da açık bulmuşlar. Olacak iş miydi bu? Üzümlerini, kendilerine ertesi gün verdim. Ağladılar, sızladılar, sonra da kakhahalar attılar ve üzümleri birer birer atıştırdılar.

Kampın en güzel günlerini de bizlere topluca, dere ve tepelere olan gezilerimiz yaşattırdı. Programımızda vardı dağda, ormanda dolaşmak; doğaya alıştıracaktık çocukları. Bunun için de hep birden Kamp Müdürüne: "Şuraya gidelim, burayı da görelim" derdik. Gezilerden izlenimler kaleme alınır, şiirler yazılır, karikatürler çizilirdi. Alemdağ gezisinde, beni de hoşlarına giden bir pozda yakalamışlar çimlerin üstünde, ellerimi arkaya doğru dayayarak, sıra dağlara karşı oturmuş, yeni yükselmiş olan dolunayı seyrediyordum. "Onu ben sabaha kadar seyredebilirim" demişim! Bu sözümle pozumu karikatürize ettiler. Cıvarda gezip görmediğimiz yer komamışdık. Uzun bir yürüyüş yapsak da geceyi ormanda geçirsek diye düşünüyorduk. Gezilerimiz arasında da en unutulmayacak olanı, Çamlıca tepesine tırmanışımız oldu (resim 2). O sabah kapkaçağımızı, yiyeceklerimizi, bat-

taniyelerimizi aramızda paylaştık ve akşam serinliğinde yola koyulduk. Ne tatlı, ne keyifli bir yürüyüş olmuştu bu yolculuk. Postallarımız ayaklarımızda rahat olmakla beraber, gene de aramızda ayağını sıkkan beyazlı iskarpinliler vardı. Bize yoldaşlık eden bir manda arabası, bu öğrenciyi, gerçi acidan kurtardı ama, digelerinin şakalarına da konu yaptı. Kahkahalarla yeşil çamların arasında Boğazın mavi sularına bakmaktan kendimizi alamıyor ve ilerliyorduk. Ormanda gün çabuk biter. O akşam da sular çabucak kararırverdi. Güneş ince minareleri ışıdarak, mor tepelerin ardından battı. Gitgide daha çok karanlığa büründük. İri ağaç gövdelerinin dibine, küme küme oturduk. Torbalarımızdan yanımızda taşıdığımız yiyeceklerimizi boşalttık. İştahımız yerinde idi. Dolunay da bize bakıyor, gülererek sanki "afiyet olsun!" diyordu. Bu ne güzel dakikalardı. Hiç bitmesin istiyorduk. Akşam yemeğinden sonra, burada da bir "kamp ateşi" yaktık ve etrafına dolandık. Bir yandan halk türküleri, öte yandan aryalar söylen-di, şiirler okundu, anılar anıldı. Çocuklar, sanki bir masal dünyasında yaşar gibi idiler, duygulu idiler, mutlu idiler. Heyecan içinde idiler. Geri dönmiyecektik, geceyi doğanın içinde, doğa sesleri arasında geçirecektik. Yürüyüşlerden günün yorgunluğu üzerimize çökmüştü. Beraberimizde getirdiğimiz battaniyelerimize büründük ve ağaç diplerine uzandık. O akşama değin, öğrencilerin hiç biri, sırtını toprağa yaslayıp ağaç daları arasından yıldızlara baka baka uykuyu beklememişti. Şimdi ise "Hoca, böcek var!", "Hoca, yılan çıkıyor!", "Hoca ayı gelirse!" "Kurt inerse!" diye çocuksu sesleri arasında gözleri kapandı. Erkek öğrenciler, ikişer ikişer nöbet bekliyecekler, nöbetlerini de saat başlarında değiştireceklerdi. Çok geçmeden, ben de uykuya dalmışım. Uykumdan, birbdenbire, yarı uyanır gibi oldum. Karanlık gölgeler arasından, beyaz bir görüntü çıktı. Yavaş yavaş yaklaştı: "Hamlet"den dizeler okur gibiydi:

*"Ben senin babanın ruhuyum.
Sağlığında işlediğin iğrenç günahlar
ateşte yanarak temizleninceye kadar,
bir zaman, geceleri dolaşmıya,
gündüzleri de aç aç ateşler içinde yanmıya
mahkûmum. Zindanımın sırlarını
söylemek yasak edilmeseydi, öyle bir hikâye
anlatabilirdim ki, en ehemmiyetsiz
kelimesi bile yüreğini parçalar,
genç kanını dondurur, gözlerini yıldızlar gibi*

*yuvalarından uğrattır, birbirine bağlı
saç örgülerini darmadağımık edip
her bir telini ürek kirpinin dikenleri gibi
dimdik kaldırırdı. Ama, ebediyen bu sırrını
etten kemikten kulaklara duyurmaya izin yok.
Dinle dinle, ah dinle!
Eğer aziz babamı hiç sevdinse...¹⁰).*

Kendimi bir an sahne önünde sandım. “Hamlet”mi oynanıyordu? “Babam!” diye bir haykırış geldi kulağıma. Sıçramışım. “Hocam, korkmayın!” diyen bir ses başucumda: Nüzhet Şenbay ile Salih Canar. Bu iki “Ahbap Çavuşlar” beyaz çarşafa bürünmüşler, nöbet sıralarında, gece yarısı, ağaçlar arasında “Hamlet”in “Hayalet” sahnesini oynuyorlardı. Onların bu oyunu hepimizi uyandırdı, sabah olmadan da yola çıkarttı.

Sayıli günler çabuk geçer. Kırk gün, öylesine çabuk geçmişti ki, hiç birimiz, nasıl geçtiğini anlamadık. Öğrenciler, yalnız birbirlerine değil, hocalarına da, hocaları da onlara ayrılık duygularını söylüyorlar, bu geçen neşeli ve öğretici günlerin unutulmasından korkuyorlardı sanki. Denizden, her zaman gibi sıralanark döndü öğrenciler. Bayrak merasimi yapıldı. Akşam yemeği yendi; ondan sonra da “Kamp Ateşi” yakıldı. Son ateşti şimdi ki. Etrafına toplanıldı, çalı çırpı çitirtilar yaparak yanıyor, yüzlerimizi kızıla boyuyor, durmadan da toplanan kuru yapraklarla tazeleniyordu. Gene şarkılar, gene oyunlar: Lorel-Hardı dialoglarından öykünmeler! Operalardan aryarlar! Tiyatrolardan sahneler! Schiller’in “Haydutları”nda Ertuğrul İlgin Franz Moor rolünde! Maltepe halkı gene bahçenin parmaklıklarına dayanmış, söyleyenleri, oynayanları hayranlıkla seyrettiler. Yatma zamanı gelmişti. Yataklarımıza çekilmeden önce ateşin başında hep birden ayağa kalkıldı ve Ağah Hün ile Nuri Altınok’un yazdıkları “Kamp Şarkısı” söylendi:

*“Bizim kamp ateşimiz,
Ruhların sevincidir.
Bizim kamp ateşimiz,
Neşede birincidir.*

*Siyah gece içinde,
Duygular gibi yanar;
Siyah gece içinde
Bilseniz ne sihir var.*

¹⁰ Perde I, sahne 5, Orhan Burian çevirisi, M.E.B. Okul Klâsikleri; 3 Ankara 1945, s. 35.

*Tatil, güzel seslerde
Rakseder kıvırcımları;
Tatlı, güzel seslerde
Bir sanat aşkı yanar.*

*Bizler ilk ordusuyuz
En ünlü bu mesleğin;
Bizler ilk ordusuyuz,
Hep bu sözü söyleyin.*

*Yaşasın kamp yaşasın!
Yaşasın atışımız!
Yaşasın kamp yaşasın!
Yaşasın bu neşemiz!"*¹¹

Herkes yataklarına çekilirken Nüzhet Şenbay, Kamp Ateşini söndürecek: Alevlerini yükselterek, kıvırcımlarını saçarak, hepimizin neşesine katılan bu ateşi söndürmek kolay iş değildi; çünkü canlı olanı söndürmek, hem de "bilerek" söndürmek demektir.

Cumhuriyetin özgür havası olmasaydı, bu türlü bir Kamp Ateşi" yakılabilir miydi? Cumhuriyetin yetiştirici gücü olmasaydı, bu türlü eğitim, sistemli olabilir miydi? Öğrencilerle öğretmenlerin de bu türlü yaşantıları olabilir miydi?

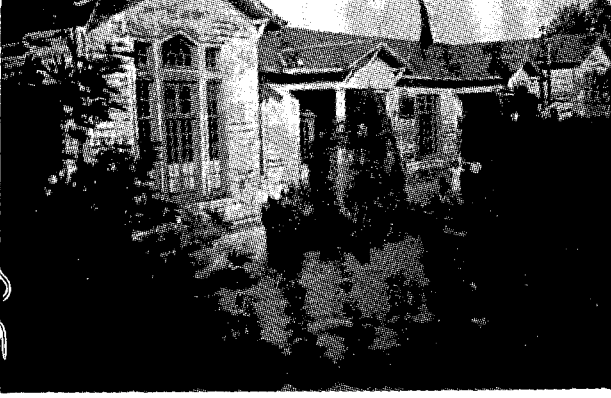
İlk yıllarda böylesine büyük bir emekle bugünün sanatçılarına, tâtıl günlerini bile değerlendiren, maddî mânevi yardımı ve desteği esergemeyen Devlet, ilk Cumhuriyet Hükümeti'nin tiyatro ve opera-ya verdiği önem ile gösterdiği ilgi ile bu sanatçıları ancak bugünkü düzeye getirebilmiştir. Onu, hızla ilerleyen Avrupa devletlerinin çağdaş uygarlık düzeyine yükseltebilmek için Atatürk'ün şu sözleri hiç anılarımızdan silinmemeli:

*"Ankara'da kurulan Devlet Konservatuvarı'nın müzikte, sahnede, kendisinden beklediğimiz teknik elemanları süratle verebilecek hale getirilmesi için, daha fazla gayret ve fedakârlık yerinde olur"*¹²

Atatürk "daha fazla gayret ve fedakârlık" isterken, bu isteğini yalnız Cumhuriyetin ilk yılları için istemiş değildir, çünkü Avrupa devletleri, çağdaş uygarlık düzeyinde bu alanda da durmadan ilerlemektedir. Bizim tiyatro kültürü düzeyinde de onlara yetişmemiz gerek!

¹¹ "Kamp Ateşi" s. 5. Yayın için Mahir Canova'dan izin alınmıştır.

¹² 1 Kasım 1937. Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılına Açarken (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, ikinci baskı, Ankara 1961, s. 402.

Resim: 1 İstanbul-Kartal-Maltepe Konservatuvar Kampı. İlkokul.

Resim: 2 Çamlıca Tepesi'nde